

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2021.02.35>

dr Marta PIETRAS-EICHBERGER

<https://orcid.org/0000-0001-8866-6680>

Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Rzeszowska Szkoła Wyższa

e-mail: marta.pietras@wspia.eu

Ograniczenia praw człowieka w czasie pandemii COVID-19 w Polsce i Rosji. Aspekty prawno-porównawcze

Streszczenie

W opracowaniu podjęto się analizy wybranych zagadnień dotyczących zakresu praw i wolności człowieka podczas pandemii COVID-19 w Polsce i w Rosji. Autorce przyświecała chęć porównania regulacji wydawanych przez państwo członkowskie Unii Europejskiej oraz państwo spoza Unii Europejskiej, niejednokrotnie stosujące niedemokratyczne metody sprawowania władzy. W pracy skoncentrowano się na problemach badawczych związanych z pryncypiami ochrony, konfrontacją interesu jednostki z interesem publicznym oraz wpływem reżimów wprowadzanych podczas pandemii COVID-19 na prawo praw człowieka w obu państwach. Tezą pracy jest stwierdzenie, że w sytuacji zagrożenia zdrowia publicznego wprowadzane są analogiczne ograniczenia praw człowieka zarówno w państwie niedemokratycznym, jak i w państwie przynależącym do międzynarodowych struktur identyfikujących się z wartościami demokratycznymi. Stan pandemii COVID-19 uwiódrczył, a w pewnym obszarze nawet przyczynił się do powstania mechanizmów zarezerwowanych dla sytuacji kryzysowych, stanowiących bezpośrednie i realne zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia publicznego.

Słowa kluczowe: pandemia COVID-19, ograniczenia praw człowieka, zagrożenie zdrowia publicznego, prawa niederogowalne, stan nadzwyczajny, Rosja, ograniczenie wolności w czasie pandemii.

Wstęp

Celem niniejszej publikacji jest analiza wybranych zagadnień dotyczących zakresu praw i wolności człowieka podczas pandemii COVID-19 w Polsce i w Rosji.

Rozważania skupiają się wokół problematyki związanej z jednej strony z twardym rdzeniem praw człowieka, które przysługują jednostce ludzkiej w każdej sytuacji, również w stanie wojny, a z drugiej strony z instrumentami przewidzianymi w prawie, które pozwalają władzom na zawieszenie niektórych praw człowieka w celu ochrony bezpieczeństwa, zdrowia i życia zbiorowości ludzkiej. W opracowaniu skoncentrowano się na problemach badawczych związanych z pryncypiami ochrony, konfrontacją interesu jednostki z interesem publicznym oraz wpływem reżimów wprowadzanych podczas pandemii COVID-19 na prawo praw człowieka.

Z uwagi na chęć porównania regulacji wydawanych przez państwo członkowskie Unii Europejskiej oraz państwo spoza Unii Europejskiej, niejednokrotnie stosujące niedemokratyczne metody sprawowania władzy, w opracowaniu skoncentrowano się na wewnętrznych aktach prawnych Polski i Rosji. Podkreślić należy, że UE nie ma kompetencji prawotwórczych w obszarze zdrowia publicznego, niemniej jednak w czasie pandemii COVID-19 współpraca państw członkowskich z instytucjami UE była bardzo intensywna. Polska jako członek UE realizowała wytyczne wystosowane do państw członkowskich w duchu solidarności z innymi członkami. Z drugiej strony realizowana była wewnętrzna polityka państwa, której skutkiem było wprowadzenie wielu obostrzeń i ograniczeń praw człowieka. Podobna polityka, ale zdecydowanie zdecentralizowana prowadzona była w Rosji. W konsekwencji w obu państwach w wielu aspektach ograniczenia praw człowieka miały podobny charakter. Tezą pracy jest stwierdzenie, że w sytuacji zagrożenia zdrowia publicznego wprowadzane są analogiczne ograniczenia praw człowieka zarówno w państwie niedemokratycznym, jak i w państwie przynależącym do międzynarodowych struktur identyfikujących się z wartościami demokratycznymi.

Główną metodą badawczą jest analiza prawno-porównawcza wybranych aktów prawnych wydanych w Polsce i Rosji w związku z walką z pandemią, ale w zakresie związanym z prowadzeniem konkretnych ograniczeń praw człowieka. Głównym aspektem rozważań uczyniono stan pandemii COVID-19, podczas którego uwidoczniły się, a w pewnym obszarze nawet powstały mechanizmy zarezerwowane dla sytuacji kryzysowych.

1. Konstytucyjny katalog niederogawalnych praw i wolności człowieka w Polsce i Rosji

1.1. Istota praw niederogawalnych

Rozważania nad stanem praw człowieka i wolności w Polsce i Rosji w czasie pandemii COVID-19 należy rozpocząć od porównania zakresu praw, które zgodnie z konstytucjami obu państw nie mogą być w żadnej sytuacji uchylane lub

ograniczane. A zatem również reżimy prawne wprowadzone w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV powinny uwzględniać konstytucyjny katalog praw niederogowalnych.

Zauważyć należy, że do czasu rozpadu ZSRR prawa człowieka pojmowane były wyłącznie jako wyraz woli państwa i tam też było ich źródło. Stopniowo jednak modyfikowano system prawa w kierunku rozwiązań zakorzenionych w doświadczeniach demokratycznych państw europejskich¹. Istotnym krokiem w kierunku zmian prawno-ustrojowych w obszarze praw człowieka w Rosji było przyjęcie Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela². Prawa i wolności zawarte we wspomnianej Deklaracji zostały następnie skonstytucjonalizowane. Konstytucja FR przejmując z Deklaracji podział na wolności i prawa osobiste, wolności i prawa polityczne oraz prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne³. Nie budzi wątpliwości, że prawa człowieka, co do zasady, nie tylko w Rosji, nie mają charakteru absolutnego. Mogą pozostawać w konflikcie z innymi wartościami lub same ze sobą w ramach danego systemu ochrony praw człowieka. Dlatego też przewidziane są tzw. klauzule limitacyjne, tj. postanowienia zezwalające na wprowadzenie pod pewnymi warunkami ograniczeń w korzystaniu z praw i wolności⁴.

Prawodawca, konstruując przepisy dotyczące stanu nadzwyczajnego, hierarchizuje wartości, które gotów jest poświęcić dla ratowania suwerenności państwa lub bezpieczeństwa obywateli. Poza wyżej wymienionymi prawami niederogowalnymi, ograniczeniom mogą podlegać prawa i wolności człowieka oraz demokratyczne mechanizmy sprawowania władzy. W obu przypadkach prawodawca nie może przekroczyć wyznaczonych granic, poza które nie można wychodzić nawet w celu ratowania najcenniejszych dóbr związanych z funkcjonowaniem państwa⁵.

Katalog prawa i wolności, których nie można derogować nawet w czasie stanu wyjątkowego w Rosji określa art. 56 ust. 3 Konstytucji FR⁶. Katalog ten jest zamknięty.

Podobnie w Konstytucji RP⁷ art. 233 określa zakres praw i wolności, które nie mogą być ograniczone, nawet w sytuacji wprowadzenia jednego z przewi-

¹ J. Kowalski, *Rosyjska Deklaracja Praw i Wolności Człowieka i Obywatela jako fundament Konstytucji Federacji Rosyjskiej w kontekście międzynarodowych uregulowań praw człowieka*, „Ius Novum” 2009, nr 2, s. 117–120.

² Uchwała Rady Najwyższej RFSRR z dnia 22 listopada 1991 r. Nr 1920-1 w sprawie Deklaracji Praw i Wolności Człowieka i Obywatela, aneks, tekst, [w:] J. Kowalski (tłum.), „Ius Novum” 2009, nr 2 s. 139–146.

³ J. Kowalski, op. cit., s. 130–131.

⁴ M. Radajewski, *Prawa i wolności człowieka i obywatela w dobie pandemii*, [w:] *Pandemia COVID-19 a prawa i wolności obywatela*, T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), Warszawa 2020, s. 78.

⁵ K. Eckhardt, *Stan nadzwyczajny jako instytucja polskiego prawa konstytucyjnego*, Przemysł – Rzeszów 2012, s. 208.

⁶ Konstytucja Federacji Rosyjskiej z dnia 12 grudnia 1993 r., [w:] A. Kubik (tłum.), *Konstytucja Rosji*, Warszawa 2000.

⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483, z późn.zm.

dzianych w art. 288 ust. 1 stanów nadzwyczajnych. Zgodnie zatem z wnioskowaniem *a minori ad maius*, jeśli zakazane jest ograniczanie określonych praw i wolności człowieka w sytuacji stanu nadzwyczajnego, to tym bardziej zakazane jest ograniczanie tych praw i wolności w reżimie uregulowanym w akcie niższego rzędu niż Konstytucja RP.

1.2. Katalog praw niederogowalnych w Polsce i w Rosji

Porównanie katalogu praw i wolności niederogowalnych nawet w sytuacji wprowadzenia stanów nadzwyczajnych w świetle Konstytucji Federacji Rosyjskiej i Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przedstawiono w formie tabeli. W dalszej części opracowania przedstawione są akty prawne obu państw, które ograniczają te prawa w czasie pandemii COVID-19.

Tabela

Federacja Rosyjska	Rzeczpospolita Polska
1. prawo do życia (art. 20 ust. 1 Konstytucji FR)	1. prawo do ochrony życia (art. 38 Konstytucji RP)
2. prawo do godności jednostki (art. 21 ust. 1 Konstytucji FR)	2. prawo do przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka (art. 30 Konstytucji RP)
	3. zakaz pozbawiania obywatelstwa polskiego (art. 34 Konstytucji RP)
	4. prawo do opieki RP podczas pobytu obywateli polskich poza granicami (art. 36 Konstytucji RP)
3. wolność od tortur, przemocy, brutalnego lub poniżającego traktowania albo karania, poddawania bez dobrowolnie wyrażonej zgody eksperymentom medycznym, naukowym i innym (art. 21 ust. 2 Konstytucji FR)	5. wolność od tortur, okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania i karania, zakaz stosowania kar cielesnych (art. 40 Konstytucji RP)
	6. zakaz poddawania bez dobrowolnie wyrażonej zgody eksperymentom naukowym, w tym medycznym (art. 39 Konstytucji RP)
	7. prawo do humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności (art. 41 ust. 4 Konstytucji RP)
	8. prawo do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (art. 72 Konstytucji RP)
4. prawo do nienaruszalności życia prywatnego, do tajemnicy osobistej i rodzinnej oraz do obrony swojej czci i dobrego imienia (art. 23 ust. 1 Konstytucji FR)	9. ochrona prawna życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz prawo decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji RP)
	10. prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem i z uwzględnieniem wolności sumienia, wyznania i przekonań dziecka (art. 48 Konstytucji RP)

Tabela (cd.)

Federacja Rosyjska	Rzeczpospolita Polska
5. prawo do życia prywatnego rozumianego jako zakaz zbierania, przechowywania, wykorzystywania, rozpowszechniania informacji dotyczących życia prywatnego bez zgody osoby, której to dotyczy (art. 24 Konstytucji FR)	
6. wolność sumienia, wyznania, przekonań religijnych, indywidualnych i zbiorowych praktyk religijnych (art. 28 Konstytucji FR)	11. wolność sumienia i religii, która obejmuje prawo do wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują (art. 53 Konstytucji RP).
	12. prawo do składania petycji (art. 63 Konstytucji RP)
7. prawo do swobodnego wykorzystywania swoich zdolności i mienia w przedsiębiorczości (art. Art. 34 ust. 1 Konstytucji FR)	
8. prawo do mieszkania (art. 40 ust. 1 Konstytucji FR)	
9. sądowa ochrona praw i wolności (art. 46 Konstytucji FR)	
10. prawo do sądu (art. 47 Konstytucji FR)	13. prawo do sprawiedliwego, jawnego rozpatrzenia sprawy bez zbędnej zwłoki przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 Konstytucji RP)
11. prawo do pomocy prawnej (art. 48 Konstytucji FR)	14. prawo do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP)
12. prawo do domniemania niewinności (art. 49 Konstytucji FR)	15. prawo do domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP).
13. Ne bis in idem (art. 50 Konstytucji FR)	
14. prawo odmowy składania zeznań przeciwko sobie, współmałżonkowi, bliskim krewnym (art. 51 Konstytucji FR)	
15. prawo osób poszkodowanych w wyniku przestępstwa lub nadużycia władzy do wymiaru sprawiedliwości i odszkodowania za poniesione straty (art. 52 Konstytucji FR)	

Tabela (cd.)

Federacja Rosyjska	Rzeczpospolita Polska
16. prawo do wynagrodzenia przez państwo szkody wyrządzonej wskutek bezprawnych działań lub zaniechań organów władzy lub ich funkcjonariuszy (art. 53 Konstytucji FR)	
17. zakaz działania prawa wstecz (art. 54 konstytucji FR)	16. zakaz działania prawa wstecz z wyjątkiem odpowiedzialności za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego (art. 42 ust. 1)

Źródło: opracowanie własne.

2. Rosyjskie podstawy prawne wprowadzenia ograniczeń praw i wolności człowieka w czasie pandemii COVID-19

2.1. Ustawodawstwo federalne

W czasie pandemii COVID-19 na podstawie delegacji ustawowej z art. 11 p. 1 lit. m (m⁸) ustawy federalnej nr 68-FZ z dnia 21.12.1994 o ochronie ludności i terytoriów przed sytuacjami nadzwyczajnymi o charakterze przyrodniczym i technogenicznym⁹ władze regionalne we wszystkich podmiotach Federacji Rosyjskiej wprowadziły stan podwyższonej gotowości. Zgodnie z ww. art. organy władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej podejmują decyzje o zaliczeniu zaistniałych sytuacji nadzwyczajnych do sytuacji nadzwyczajnych o charakterze regionalnym lub międzymunicipalnym oraz wprowadzają stan podwyższonej gotowości lub stan sytuacji nadzwyczajnej dla odpowiednich organów administracji i sił jednolitego państwowego systemu zapobiegania sytuacjom nadzwyczajnym i ich likwidacji. Ponadto w niektórych regionach dana sytuacja została uznana za siłę wyższą.

Przesunięcie centrum decyzyjnego z władz centralnych na władze regionalne wydaje się być celowym zabiegiem związanym z rozmyciem odpowiedzialności za wprowadzane ograniczenia praw i wolności człowieka w dobie pandemii COVID-19. Jest to szczególnie widoczne w sytuacji sprawowania autorytarnych rządów przez prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina.

W świetle art. 1 rosyjskiej ustawy federalnej z dnia 21.12.1994 r. (zwanej dalej ustawą federalną) sytuacja nadzwyczajna została zdefiniowana jako „sytu-

⁸ Tu i dalej litery użyte w systematyce rosyjskich aktów prawnych podano zgodnie z oryginałem, według alfabetu rosyjskiego, z podaniem transkrypcji litery cyrylicznej na alfabet łaciński.

⁹ http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5295/cf148e8662eafdb9539fb6f19024dfdb5c33aaa2/#dst219. Tabełaryczne zestawienie aktów prawnych władz regionalnych, na podstawie których wprowadzono stan podwyższonej gotowości w regionach Rosji, można znaleźć pod adresem: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_349932/, tu i dalej tłum. M. Kałuża.

acja powstała na określonym terytorium wskutek awarii, niebezpiecznego zjawiska naturalnego, katastrofy, rozpowszechnienia choroby stanowiącej zagrożenie dla otoczenia, klęski żywiołowej lub innych klęsk, które mogą spowodować lub spowodowały ofiary w ludziach, uszczerbek na ich zdrowiu lub szkodę w środowisku, znaczne straty materialne oraz naruszenie warunków życia człowieka”¹⁰.

Celem rosyjskiej ustawy federalnej jest zapobieganie i przeciwdziałanie nadzwyczajnym sytuacjom, zminimalizowanie rozmiarów strat z nich wynikających oraz likwidacja ich skutków a ponadto rozgraniczenie kompetencji między organami władzy¹¹.

2.2. Zakres restrykcji wprowadzanych w czasie pandemii COVID-19 w Rosji

Niemniej jednak w czasie pandemii COVID-19 w Federacji Rosyjskiej wprowadzono restrykcyjne metody walki z epidemią. Jak wspomniano wyżej ograniczenia wprowadzone były przez władze poszczególnych podmiotów Federacji Rosyjskiej. Dekretem Mera Moskwy nr 26-UM z dnia 23.03.2020 r. o zmianie dekretu Mera Moskwy nr 12-UM z dnia 5.03.2020 r.¹² wprowadzono ograniczenie wolności osób powyżej 65 r. ż lub przewlekle chorych. Dekret ten w pkt 5.1. wprowadził obowiązek samoizolacji polegający na zakazie opuszczania miejsca zamieszkania. Zgodnie z jego treścią samoizolacja obowiązywała od 26.03.2020 do 14.04.2020 r. Następnie nakaz samoizolacji dla osób 65+ wprowadzono ponownie od dnia 28.09.2020 r. na podstawie pkt. 8 dekretu Mera Moskwy nr 92-z dnia 25.09.2020 o zmianie aktów prawnych miasta Moskwy, który brzmi:

8. Ustanawia się, że od dnia 28.09.2020 r.:

8.1. Osoby w wieku powyżej 65 lat oraz osoby, cierpiące na choroby wymienione w wykazie Departamentu Ochrony Zdrowia miasta Moskwy, ponownie podlegają obowiązkowi pozostawania w miejscu swojego zamieszkania (pobytu), w tym w domach mieszkalnych i letniskowych, za wyjątkiem następujących przypadków:

- zwrócenie się o pomoc lekarską i przypadki innego bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia;
- zmierzania do lub z miejsca prowadzenia działalności (w tym pracy), za wyjątkiem osób pracujących w trybie zdalnym, przebywających na urlopie lub na zwolnieniu lekarskim;
- zmierzania do i z najbliższego miejsca sprzedaży towarów i usług, wyprowadzania na spacer zwierząt domowych, wynoszenia śmieci do najbliższego miejsca składowania odpadów, spaceru oraz uprawiania sport.

Osoby wymienione w niniejszym punkcie są uprawnione do otrzymania w przewidzianym prawem trybie zaświadczenia o niezdolności do pracy¹³.

¹⁰ Tłum. M. Kałuża.

¹¹ M. Micińska-Bojarek, *Stan wyjątkowy i reżim sytuacji nadzwyczajnych w Federacji Rosyjskiej – kontekst ochrony środowiska*, „Przegląd Ochrony Środowiska” 2015, nr 2, s. 225–226.

¹² <https://www.mos.ru/authority/documents/doc/43549220/>

¹³ <https://www.mos.ru/upload/documents/docs/92-YM.pdf>.

W tym miejscu należy podkreślić, że analogiczne akty prawne zostały wprowadzone w innych regionach Rosji:

- postanowienie Rządu Obwodu Kaliningradzkiego nr 157 z dnia 30.03.2020 r. o zmianach w postanowieniu Rządu Obwodu Kaliningradzkiego nr 134 z dnia 16.03.2020 r.¹⁴;
- postanowienie Gubernatora Obwodu Samarskiego nr 64 z dnia 30.03.2020 r. o zmianach postanowienia Gubernatora Obwodu Samarskiego nr 39 z dnia 16.03.2020 r. o wprowadzaniu stanu podwyższonej gotowości w związku z zagrożeniem rozprzestrzeniania się nowej infekcji koronawirusa, wywołanej 2019-nCoV¹⁵.

W celu egzekwowania ograniczeń w przemieszczaniu się doszło do wprowadzenia przepustek cyfrowych. Przepustki zezwalające na przemieszczanie się w granicach danej jednostki terytorialnej zostały wprowadzone:

- dekretem Mera Moskwy nr 43-YM (UM) z dnia 11.04.2020 r. o zatwierdzeniu Trybu wydawania i używania przepustek cyfrowych zezwalających na przemieszczanie się w granicach terytorialnych miasta Moskwy w okresie obowiązywania w Moskwie stanu podwyższonej gotowości¹⁶;
- postanowieniem Rządu Obwodu Tulskiego nr 195 z dnia 28.04.2020 r. o zatwierdzeniu Trybu wydawania i używania przepustek cyfrowych umożliwiających wjazd i wyjazd z terytorium obwodu tulskiego w okresie obowiązywania dodatkowych obostrzeń mających na celu zapobieganie rozprzestrzeniania się nowej infekcji koronawirusem (COVID-19) na terytorium obwodu tulskiego¹⁷;
- postanowieniem Administracji Obwodu Włodzimierskiego nr 255 z dnia 28.04.2020 r. o zatwierdzeniu Trybu wydawania i używania przepustek cyfrowych w celu przemieszczania się po terytorium obwodu włodzimierzowskim w okresie obowiązywania stanu podwyższonej gotowości¹⁸;
- postanowieniem Rządu Obwodu Tulskiego nr 195 z dnia 28.04.2020 r. o zatwierdzeniu Trybu wydawania i używania przepustek cyfrowych umożliwiających wjazd i wyjazd z terytorium obwodu tulskiego w okresie obowiązywania dodatkowych obostrzeń mających na celu zapobieganie rozprzestrzeniania się nowej infekcji koronawirusem (COVID-19) na terytorium obwodu tulskiego¹⁹.

Wydaje się, że sposób i zakres gromadzenia i udostępniania danych osobowych osobom trzecim w celu wydania przepustek cyfrowych może naruszać prawo do życia prywatnego rozumianego jako zakaz zbierania, przechowywania,

¹⁴ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/3900202003300002>.

¹⁵ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/6300202003310031>.

¹⁶ <https://www.mos.ru/authority/documents/doc/43708220/>.

¹⁷ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/7100202004290008>.

¹⁸ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/3300202004280001>.

¹⁹ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/7100202004290008>.

wykorzystywania, rozpowszechniania informacji dotyczących życia prywatnego bez zgody osoby, której to dotyczy (art. 24 Konstytucji FR). Pozyskana zgoda z uwagi na grożące konsekwencje nie powinna być traktowana jako dobrowolna.

Podkreślić należy, że na podstawie dekretu Prezydenta Rosji nr 239 z dnia 2.04.2020 r. o środkach mających na celu zapewnienie dobrostanu sanitarno-epidemiologicznego ludności na terytorium Federacji Rosyjskiej w związku z rozprzestrzenianiem się nowej infekcji koronawirusa (COVID-19) wprowadzono bardzo daleko idące ograniczenie swobody przemieszczania się pomiędzy regionami²⁰. Podobne ograniczenia wprowadzały władze regionalne np. w obwodzie irkuckim w oparciu o dekret Gubernatora Obwodu Irkuckiego nr 164-ug z dnia 25.05.2020 o zmianie zasad postępowania w czasie stanu podwyższonej gotowości na terytorium obwodu irkuckiego, na którym istnieje zagrożenie powstania sytuacji nadzwyczajnej w związku z rozprzestrzenianiem się nowej infekcji koronawirusa (COVID-19) (Regulamin przemieszczania się po terytorium obwodu irkuckiego osób i pojazdów, za wyjątkiem pojazdów realizujących przewozy międzyregionalne”²¹.

Na podstawie ustawy federalnej z dnia 1.04.2020 r. nr 99-FZ o zmianie Kodeksu wykroczeń Federacji Rosyjskiej wprowadzono nieadekwatne środki kwarantannowe oraz bardzo restrykcyjne kary za nienoszenie maseczek i rękawiczek w miejscach publicznych²² (zmieniono art. 6.3 Kodeksy wykroczeń FR²³). Do egzekwowania restrykcji zaangażowano jednostki wojsk Gwardii Narodowej. Władze radykalnie podniosły kary administracyjne i prawne, np. za świadome zarażenie innych osób groziła kara pozbawienia wolności do 7 lat²⁴.

Przejawem cenzury i ograniczenia swobody wyrażania opinii jest prześladowanie i wprowadzenie odpowiedzialności karnej oraz administracyjnej za rozpowszechnianie fałszywych informacji o koronawirusie – nowelizacja Kodeksu karnego FR, wprowadzająca art. 207¹ i 207² – ustawa federalna nr 100-FZ z 1.04.2020 r. o zmianie Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej oraz artykułów 31 i 151 Kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej²⁵.

Wolność od poddawania bez dobrowolnie wyrażonej zgody eksperymentom medycznym, naukowym i innym zawarta w art. 21 ust. 2 Konstytucji FR, jako

²⁰ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202004020025?index=1&rangeSize%20=1>.

²¹ http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/3800202005260009_

²² <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202004010076?index=4&rangeSize=1>.

²³ Tekst jednolity http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/c967eb7a901005316559be99424c3a824dc426b0/.

²⁴ J. Benedyczak, *Przymus i kontrola – Rosja w trakcie epidemii COVID-19*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 115.

²⁵ <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102041891&backlink=1&&nd=102708524>.

Tekst jednolity Kodeksu Karnego FR z 24.05.1996 r.: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102708524&backlink=1&&nd=102041891>, tekst jednolity Kodeksu postępowania karnego FR z 22.11.2001 r.: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102708524&backlink=1&&nd=102073942>.

wolność o charakterze niederogownym, a także prawo do swobodnego wykorzystywania swoich zdolności i mienia w przedsiębiorczości wyrażone w art. 34 ust.1 Konstytucji FR, również o niederogownym charakterze zostały w Rosji ograniczona poprzez prawne wprowadzenie braku możliwości świadczenia usług osobom niezaszczepionym. Przykładowym aktem jest dekret Przewodniczącego (dawniej prezydenta) Republiki Baszkortostan nr UG-304 z dnia 17.06.2021 o zmianie Dekretu Przewodniczącego Republiki Baszkortostanu nr UG-111 z dnia 18.03.2020 o wprowadzeniu stanu podwyższonej gotowości na terytorium Republiki Baszkortostanu w związku z zagrożeniem rozprzestrzeniania się w Republice Baszkortostanu nowej infekcji koronawirusem (COVID-19)²⁶. Do dekretu, wprowadzającego stan podwyższonej gotowości, dodano pkt 10.1, w którym nakazuje się osobom prawnym, przedsiębiorcom indywidualnym i samozatrudnionym ograniczenie świadczenia usług (sprzedaży towarów, prac/robót) wyłącznie obywatelom FR (powyżej 18. r.ż.), posiadającym zaświadczenie o szczepieniu przeciwko COVID-19. Od 22.06.2021 ograniczenie to dotyczy działalności muzeów, galerii i bibliotek w zamkniętych pomieszczeniach; działalności teatrów, kin, sal koncertowych, domów kultury w zamkniętych pomieszczeniach; masowych imprez sportowych w zamkniętych pomieszczeniach; dyskotek i nocnych klubów. Od 29.06.2021 – placówek żywienia zbiorowego (posiadających więcej niż 10 miejsc siedzących); salonów urody, kosmetycznych, SPA, gabinetów masażu, solariów, łaźni, saun, kompleksów sportowo-rehabilitacyjnych, fitness klubów, basenów; kurortów i sanatoriów; akademików studenckich; pojazdów samochodowych transportu publicznego w relacjach międzymiastowych, pociągów podmiejskich, autobusów kursowych.

Wysoce prawdopodobne jest, że w przyszłości martwą litera prawa pozostanie również prawo do wynagrodzenia przez państwo szkody wyrządzonej wskutek bezprawnych działań lub zaniechań organów władzy lub ich funkcjonariuszy zawarte w art. 53 Konstytucji FR, a będące jednym z praw niederogownych w Rosji.

3. Polskie podstawy prawne wprowadzenia ograniczeń praw i wolności człowieka w czasie pandemii COVID-19

3.1. Stany nadzwyczajne a stan epidemii. Uwagi definicyjne

Ustanowienie stanu nadzwyczajnego ma miejsce wtedy, gdy w sytuacji szczególnego zagrożenia zwykle środki konstytucyjne są niewystarczające. Na podstawie art. 228 ust. 2 Konstytucji RP stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko na podstawie ustawy, w drodze rozporządzenia, które podlega dodatkowemu podaniu do publicznej wiadomości.

²⁶ <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0200202106240002>.

W rozważaniach doktryny podkreślano, że w sytuacji pandemii COVID-19 w Polsce możliwe było wprowadzenie zarówno stanu wyjątkowego, jak i stanu klęski żywiołowej. Do przesłanek wprowadzenia stanu wyjątkowego należy zagrożenie dla bezpieczeństwa życia i zdrowia obywateli oraz ich mienia, które nie może być zniwelowane za pomocą zwykłych środków konstytucyjnych i ma charakter powszechny tzn. potencjalnie odnosi się do nieokreślonej liczby obywateli. Źródłem takiego zagrożenia mogą być choroby²⁷.

Z kolei art. 232 Konstytucji RP stanowi, że stan klęski żywiołowej może zostać wprowadzony „w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia [...]”. Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy o stanie klęski żywiołowej jedną z postaci klęski żywiołowej jest katastrofa naturalna, której skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby ludzi²⁸. Dalej art. 3 ust. 2 za katastrofę naturalną uznaje m.in. masowe występowanie chorób zakaźnych ludzi. W Polsce w czasie pandemii COVID-19 nie wprowadzono żadnego z powyższych stanów nadzwyczajnych, niemniej jednak wprowadzono inne reżimy prawne tj. stan zagrożenia epidemicznego i stan epidemii. Art. 2 pkt 23 ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, stan zagrożenia epidemicznego definiuje jako „sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z ryzykiem wystąpienia epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań zapobiegawczych”²⁹. Stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 w Polsce trwał od 13 do 20 marca 2020 r. i został wprowadzony rozporządzeniem Ministra Zdrowia na podstawie upoważnienia zawartego w art. 46 ust. 2 wyżej wymienionej ustawy³⁰. Przedmiotowa ustawa w art. 2 pkt 22 definiuje również stan epidemii jako „sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z wystąpieniem epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych dla zminimalizowania skutków epidemii”. Stan epidemii został wprowadzony w Polsce w dniu 20 marca 2020 r. do odwołania³¹.

Przed wybuchem pandemii COVID-19 ustawa o stanie klęski żywiołowej przewidywała znacznie więcej ograniczeń wolności i praw człowieka niż ustawa o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Kolejne zmiany w prawie niemalże zrównały pod względem wprowadzonych ograniczeń

²⁷ B. Szmulik, J. Szymanek, *O możliwości wprowadzenia stanu nadzwyczajnego w kontekście epidemii koronawirusa*, „Przegląd Legislacyjny” 2020, nr 2, s. 14.

²⁸ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Dz.U. z 2017 r., poz. 1897, t.j.

²⁹ Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, Dz.U. z 2020 r., poz. 1845 z późn. zm.

³⁰ § 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, Dz.U. z 2020 r., poz. 433 (rozporządzenie zostało uchylone z dniem 20 marca 2020).

³¹ § 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, Dz.U. z 2020 r., poz. 491 z późn. zm.

stan epidemii ze stanem klęski żywiołowej³². Stan epidemii spowodował bowiem poważne ograniczenie praw i wolności osobistych związanych z ograniczeniem kontaktów międzyludzkich. Jest to efekt procesu prawodawczego zapoczątkowanego ustawą z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (dalej ustawa covidowa)³³, która nowelizowała szereg innych ustaw, w tym wspomnianą wyżej ustawę o zapobieganiu i oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Ustawa covidowa była też podstawą do przyjęcia wielu aktów wykonawczych, które stworzyły szczególną infrastrukturę prawną na czas pandemii COVID-19, ale ich zakres czasowy i merytoryczny odnosi się też do kwestii nie związanych z pandemią. W ten sposób nastąpiło swoiste „rozmycie” przepisów Rozdziału XI Konstytucji RP, traktującego o stanach nadzwyczajnych. Podstawą tego stwierdzenia jest fakt wprowadzania ograniczeń praw człowieka i obywatela w drodze rozporządzeń, a nie ustaw, jak stanowi art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, a także brak wykorzystania rozwiązań dotyczących konstytucyjnego stanu nadzwyczajnego³⁴. W efekcie całokształt polskiego ustawodawstwa epidemiologicznego stworzył rozwiązania właściwe dla pozakonstytucyjnego stanu nadzwyczajnego³⁵.

3.2. Zakres ograniczeń praw i wolności człowieka w Polsce w czasie pandemii COVID-19

Podkreślić należy, że w wyniku ww. procesu prawotwórczego w Polsce w czasie pandemii COVID-19 doszło do ograniczenia praw i wolności człowieka. Niżej zaprezentowano katalog tych ograniczeń, który w wielu miejscach jest zbieżny z ograniczeniami stosowanymi w Rosji.

Przede wszystkim na podstawie § 18 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31.03.2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii wprowadzono zakaz przemieszczania się małoletnich poniżej 18. roku życia bez osoby dorosłej³⁶. Z czasem ograniczenie zostało zredukowane do małoletnich poniżej 13. roku życia, a następnie w okresie wakacyjnym 2020 r. uchylone całkowicie. Jesienią zakaz przywrócono, a osoby poniżej 16 roku życia od poniedziałku do piątku w godzinach

---

³² T. Gardocka, *Zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych w Polsce. Historia regulacji prawnej*, [w:] *Pandemia COVID-19...*, T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), op. cit., s. 27–28.

³³ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz.U. z 2020 r., poz. 372 z późn.zm.

³⁴ H. Izdebski, *Legislacja dotycząca COVID-19 i ustawowy nihilizm prawny*, [w:] *Pandemia COVID-19...*, T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), op. cit., s. 37–38.

³⁵ J. Paśnik, *Kilka refleksji o regulacji stanu epidemii jako sui generis pozakonstytucyjnego stanu nadzwyczajnego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2020, nr 11, s. 84.

³⁶ Dz.U. z 2020 r., poz. 566

8:00 – 16:00 mogły przemieszczać się wyłącznie z osobą dorosłą, chyba że osoby te przemieszczały się do lub ze szkoły. Zakaz został uchylony dopiero rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 4 stycznia 2021 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii³⁷. Kolejną grupą objętą zakazem przemieszczania się, choć w innym zakresie niż małoletni, były osoby powyżej 70. roku życia, które na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 października 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, zakazów i nakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii mogły opuścić miejsce pobytu wyłącznie w celu: wykonywania czynności zawodowych, zaspokajania niezbędnych potrzeb życia codziennego lub uczestniczenia w kulcie religijnym³⁸. W późniejszych rozporządzeniach nie zdecydowano się jednak na przedłużenie zakazu. Warto zauważyć, iż analogiczne rozwiązanie zastosowano również w Rosji względem osób powyżej 65. r.ż.

Nie można również pominąć wprowadzenia na podstawie § 5 wspomnianego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31.03.2020 r. ograniczenia przemieszczania się dla wszystkich osób z wyjątkiem osób przemieszczających się w celu związanym z pracą, wolontariatem na rzecz przeciwdziałania COVID-19, uczestnictwem w obrzędach i czynnościach religijnych lub w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Niemniej jednak w tym zakresie, jak wskazuje Helsińska Fundacja Praw Człowieka w raporcie „Prawa człowieka w dobie pandemii” doszło do wielu naruszeń poprzez przyznanie funkcjonariuszom Policji prawa interpretacji nieostrej przesłanki „zaspokojenia niezbędnych potrzeb życiowych”. W raporcie tytułem przykładu wskazano interwencje Policji w stosunku do rodziców przebywających z dziećmi na zewnątrz lub sprawdzanie paragonów pod groźbą kary³⁹. Wydaje się, że wprowadzenie w drodze rozporządzeń ograniczeń w przemieszczaniu się i kontaktach międzyludzkich mogło stanowić naruszenie art. 47 Konstytucji RP, który ochronę prawną życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz prawo decydowania o swoim życiu osobistym.

Podobnie jak w Rosji za nieprzestrzeganie ograniczeń stanu epidemii na mocy art. 48a ust. 1 pkt 1 ustawy o chorobach zakaźnych, wprowadzono nieproporcjonalne kary w wysokości do 30 000 zł., podlegające natychmiastowej egzekucji bez możliwości odmowy jej przyjęcia.

Wprowadzono również nieproporcjonalne ograniczenie zgromadzeń, które na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10.04.2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystą-

³⁷ Dz.U. z 2021 r., poz. 12.

³⁸ Dz.U. z 2020 r., poz. 1758.

³⁹ Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka „Prawa człowieka w dobie pandemii” <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2021/01/Prawa-czlowieka-w-dobie-pandemii.pdf>, s. 13.

pieniem stanu epidemii miało charakter całkowity⁴⁰. Wolność zgromadzeń nie ma, co prawda, charakteru prawa niederogowalnego, jednak policja, powołując się na zakaz z ww. rozporządzenia, podejmowała działania represyjne wobec uczestniczek i uczestników zgromadzeń w trakcie:

- strajku przedsiębiorców w maju 2020 r., podczas którego wystawiono 220 mandatów i 150 wniosków o ukaranie;
- protestu w ramach Strajku Kobiet w dniu 18 listopada 2020 r., podczas którego wystawiono 320 wniosków o ukaranie i skierowano 277 notatek do Państwowej Inspekcji Sanitarnej;
- protestu 28 listopada 2020 r., podczas którego skierowano 370 wniosków o ukaranie. Do wszczynania postępowań karnych przeciwko protestującym zachęcał również Prokurator Krajowy, który w piśmie do jednostek prokuratury podkreślał, że organizowanie protestów wyczerpuje znamiona czynu określonego w art. 165 § 1 Kodeksu karnego (sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób). Również Ministerstwo Edukacji Narodowej zapowiedziało represje względem uczniów oraz nauczycieli za udział w Strajku Kobiet oraz gesty solidarności z jego postulatami⁴¹. Co może stanowić naruszenie wolność od niehumanitarnego lub poniżającego traktowania i karania zawartego w art. 40 Konstytucji RP i posiadającego status wolności o charakterze niederogowalnym. Działanie Ministra Edukacji Narodowej stanowi ponadto naruszenie zawartego w art. 48 Konstytucji RP prawa do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem i uwzględnieniem wolności sumienia, wyznania i przekonań dziecka.

Podsumowanie

Podsumowując, w obliczu pandemii COVID-19 zarówno w Polsce, demokratycznym państwie prawa, jak i w Rosji, uchodzącej w powszechnej opinii za państwo niedemokratyczne i rządzone w sposób autorytarny, władze podejmują działania, które w istotny sposób zmieniają warunki życia osób fizycznych i prawnych w oparciu o inne reżimy prawne niż przewidziane w ich konstytucjach dla ograniczeń praw i wolności człowieka do tej pory zastrzeżonych dla stanów nadzwyczajnych. W Rosji nastąpiło to przez przesunięcie centrum decyzyjnego z władzy centralnej na władze regionalne, czyli na podmioty Federacji Rosyjskiej w zakresie wydawania aktów prawnych dotyczących obostrzeń, restrykcji i ograniczeń praw i wolności człowieka, które w świetle Konstytucji Federacji Rosyjskiej mają charakter praw i wolności niederogowalnych. W Polsce ograniczenia praw i wolności człowieka również o charakterze niederogowalnym wprowadzane były głównie w oparciu o akty wykonawcze.

⁴⁰ Dz.U. z 2020 r., poz. 658.

⁴¹ Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka „Prawa... op. cit., s. 18.

Zauważyć należy, że po raz kolejny w konflikcie pomiędzy ochroną praw i wolności człowieka a potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa zbiorowego, górę biorą rozwiązania ograniczające katalog praw człowieka. Jest to o tyle niebezpieczne, że ograniczenia wprowadzane są z braku wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych uzasadniających tymczasowe ograniczenia przedmiotowych praw. Rodzi to obawę o niewzruszalność twardego rdzenia praw człowieka, czyli tzw. praw niederogowalnych, które nawet w obliczu stanu nadzwyczajnego lub nawet stanu wojny nie mogą być ograniczane. Pandemia COVID-19 niewątpliwie przyczyniła się do wzmocnienia kontroli obywateli przez władze państwowe i dała podstawy do usankcjonowania ograniczeń praw i wolności na niespotykaną w kulturze europejskiej od kilkudziesięciu lat skalę.

Bibliografia

Monografie i opracowania zwarte

- Eckhardt K., *Stan nadzwyczajny jako instytucja polskiego prawa konstytucyjnego*, Przemysł – Rzeszów 2012.
- Gardocka T., *Zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych w Polsce. Historia regulacji prawnej*, [w:] T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), *Pandemia COVID-19 a prawa i wolności obywatela*, Warszawa 2020.
- Izdebski H., *Legislacja dotycząca COVID-19 i ustawowy nihilizm prawny*, [w:] T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), *Pandemia COVID-19 a prawa i wolności obywatela*, Warszawa 2020.
- Radajewski R., *Prawa i wolności człowieka i obywatela w dobie pandemii*, [w:] T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), *Pandemia COVID-19 a prawa i wolności obywatela*, Warszawa 2020.
- Zieliński, *Niebezpieczeństwa związane z regulacją stanów nadzwyczajnych*, [w:] J. Markiewicz-Stanny, P. Łukowski M. (red.), *Stan nadzwyczajny. Analizy z perspektywy nauk politycznych i prawnych*, Zielona Góra 2015.

Artykuły w wydawnictwach ciągłych

- Benedyczak J., *Przymus i kontrola – Rosja w trakcie epidemii COVID-19*, „Biuletyn PISM” 2020, nr 115.
- Kowalski J., *Rosyjska Deklaracja Praw i Wolności Człowieka i Obywatela jako fundament Konstytucji Federacji Rosyjskiej w kontekście międzynarodowych uregulowań praw człowieka*, „Ius Novum” 2009, nr 2.
- Kowalik-Bańczyk K., *Kompetencje Unii Europejskiej wobec pandemii COVID-19*, „Europejski Przegląd Sejmowy” 2020, nr 5.
- Łukowski Ł., *Stan klęski żywiołowej a powódź z 2010 roku. Rozważania na temat służebnej roli stanu klęski żywiołowej w polskim systemie prawnym*, [w:]

- J. Markiewicz-Stanny, P. Łukomski (red.), *Stan nadzwyczajny. Analizy z perspektywy nauk politycznych i prawnych*, Zielona Góra 2015.
- Malczewska M., *Unia Europejska wobec pandemii SARS-CoV-2. Inicjatywy związane z ochroną zdrowia publicznego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 6.
- Micińska-Bojarek M., *Stan wyjątkowy i reżim sytuacji nadzwyczajnych w Federacji Rosyjskiej – kontekst ochrony środowiska*, „Przegląd Ochrony Środowiska” 2015, nr 2.
- Paśnik J., *Kilka refleksji o regulacji stanu epidemii jako sui generis pozakonstytucyjnego stanu nadzwyczajnego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2020, nr 11.
- Szumlik B., Szymanek J., *O możliwości wprowadzenia stanu nadzwyczajnego w kontekście epidemii koronawirusa*, „Przegląd Legislacyjny” 2020, nr 2.
- Wiewiórkowski R., *Rola Unii Europejskiej w koordynacji zastosowania narzędzi informatycznych do walki z pandemią*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 6.
- Фролов А.И., *Понятие Чрезвычайной Ситуации По Российскому Законодательству*, „Криминалист” 2015, nr 1(16).
- Комовкина Л.С., Кропачева А.В., *Понятие чрезвычайной ситуации: проблема законодательного определения и теоретико-правовой анализ*, „Вестник экономической безопасности. Юридические науки” 2016, № 3.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483, z późn.zm.
- Konstytucja Federacji Rosyjskiej z dnia 12 grudnia 1993 r., [w:] A. Kubik (tłum.), *Konstytucja Rosji*, Warszawa 2000.
- Konstytucja Ukrainy z dnia 28 czerwca 1996 r., [w:] E. Toczek (tłum.), *Konstytucja Ukrainy*, Warszawa 1999.
- Konstytucja Republiki Litewskiej z dnia 25 października 1992 r., [w:] H. Wisner (tłum.), *Konstytucja Republiki Litewskiej*, Warszawa 2006.
- Uchwała Rady Najwyższej RFSRR z dnia 22 listopada 1991 r. Nr 1920-1 w sprawie Deklaracji Praw i Wolności Człowieka i Obywatela, aneks, tekst [w:] J. Kowalski (tłum.), „Ius Novum” 2009, nr 2.
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Dz.U. z 2017 r., poz. 1897, t.j.
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, Dz.U. z 2020 r., poz. 1845 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób

- zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz.U. z 2020 r., poz. 372 z późn.zm.
- Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, Dz.U. z 2020 r., poz. 433.
- Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, Dz.U. z 2020, poz. 491 z późn zm.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47).
- Rozporządzenie (WE) nr 851/2004 Parlamentu i Rady z 21 kwietnia 2004 r., Dz.Urz. UE L142, 1.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie przywrócenia tymczasowo kontroli granicznej osób przekraczających granicę państwa stanowiącą granicę wewnętrzną, Dz.U.2020 poz. 434 z późn. zm.
- Федеральный закон от 21 декабря 1994 г. N 68-ФЗ "О защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера"
- Федеральный конституционный закон от 30.05.2001 N 3-ФКЗ О чрезвычайном положении, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_160083/.

Strony internetowe

https://poland.mid.ru/web/polska_pl/o-sytuacji-z-rozprzeznieniem-sie-koronawirusa/-/asset_publisher/4aQnSnvWUXhw/content/komunikat-ambasady-rosji-w-polsce?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fpoland.mid.ru%3A443%2Fweb%2Fpolska_pl%2Fo-sytuacji-z-rozprzeznieniem-sie-koronawirusa%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_4aQn-SnvWUXhw%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1 (dostęp 1 stycznia 2021).

Human rights restrictions during the COVID-19 pandemic in Poland and Russia. Legal and comparative aspects

Summary

The study analyzed selected issues related to the scope of human rights and freedoms during the COVID-19 pandemic in Poland and Russia. The author wanted to compare the regulations issued by a Member State of the European Union and a country outside the European Union, often using undemocratic methods of exercising power. The work focuses on research problems related to the

principles of protection, the confrontation of individual interests with the public interest, and the impact of the regimes introduced during the COVID-19 pandemic on human rights law in both countries. The thesis of the study is that in the event of a threat to public health, analogous restrictions on human rights are introduced both in an undemocratic country and in a country belonging to international structures identifying with democratic values. The state of the COVID-19 pandemic has exposed, and in some area even contributed to the creation of mechanisms reserved for crisis situations, posing a direct and real threat to public safety and health.

Keywords: COVID-19 pandemic, human rights restrictions, public health threat, non-degrading rights, state of emergency, Russia, restriction of freedom during a pandemic.